

1. Dobosz-Leszczynska, W., Kazmierczak, J., Weremiuk. Myślenie poza schematami. Wyniki badania myślenia kreatywnego PISA 2022. Warszawa: Instytut Badań Edukacyjnych, 2024. 116 s.
2. Dobosz-Leszczynska, W. Osiągnięcia matematyczne i przyrodnicze czwartoklasistów. TIMSS 2023: trendy, wyzwania, perspektywy. Instytut Badań Edukacyjnych. 2024. 243 s.
3. Kazmierczak, J., Bulkowski, K. Przeczytać i zrozumieć. Wyniki międzynarodowego badania osiągnięć czwartoklasistów w czytaniu – PIRLS 2021. Warszawa: Instytut Badań Edukacyjnych, 2023. 200 s.
4. Szymczak, A., Strzemieczna, A. Profil absolwenta i absolwentki. Droga do zmian w edukacji. Wersja zaktualizowana i uzupełniona. Etap I: przedszkola i szkoły podstawowe. Warszawa: Instytut Badań Edukacyjnych, 2025. 90 s.
5. Nowe podstawy programowe wychowania przedszkolnego i kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej wraz ze zmianami w ramowych planach nauczania dla publicznych szkół podstawowych. URL: <https://www.gov.pl/web/edukacja/nowe-podstawy-programowe-wychowania-przedszkolnego-i-ksztalcenia-ogolnego-dla-szkoly-podstawowej-wraz-ze-zmianami-w-ramowych-planach-nauczania-dla-publicznych-szkol-podstawowych--rozporzadzenia-podpisane>

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ НАСТУПНОСТІ У ПІДРУЧНИКАХ ХІМІЇ ДЛЯ НУШ

¹Коршевніук Т.В., ²Ярошенко О. Г.

¹Інститут педагогіки НАПН України

²Інститут вищої освіти НАПН України

В умовах реалізації Концепції «Нова українська школа» актуальності набуває проблема підручникотворення як процесу і результату забезпечення сучасної базової середньої освіти якісними навчальними книгами. О. Кисла, В. Коваль, Я. Кодлюк, О. Топузов, І. Чекрій, розкриваючи різні аспекти підручникотворення, наголошують на основних принципах підручникотворення, в тому числі на принципі наступності. У нормативно-правових документах, а також наукових публікаціях інших авторів надається постійна увага цьому принципу.

Принципами прийнято називати засади, якими керуються у діяльності чи житті: «Принцип» – термін латинського походження (principium – основа, першоначало), він означає основоположення, керівну ідею, основне правило поведінки, діяльності [1, с. 81].

В дидактиці розроблено та поширено в освітню практику низку принципів навчання, які «вимогами середовища навчальної системи до вчителя, до учнів, до дидактичної системи, до зв'язків між цими трьома компонентами системи» [1, с. 83].

У дослідженні ми дотримуємось визначення наступності, запропоноване О. Савченко: «наступність є одним із принципів освіти, що забезпечує зв'язок і узгодженість цілей, змісту, організаційно-методичного забезпечення межових етапів освіти (дитячий садок – початкова – базова школа)» [3, с. 48].

З плином часу цей дидактичний принцип не втратив актуальності, а, навпаки, набув значущості у підручникотворенні та зобов'язує авторів підручників нового покоління керуватись цим принципом [2].

На принципі наступності у підручникотворенні зосереджує увагу дослідник Б. Чижевський. Він зазначає, що « Актуальними та незмінними вимогами і до паперових, і до електронних підручників залишаються: науково достовірна і сучасна інформація; дотримання принципів дидактики, як: систематичність, послідовність, наступність, наочність, засвоюваність; проблемний виклад матеріалу з аналітичним його осмисленням, але при цьому оптимальне співвідношення між науковістю та доступністю; відповідність віковим особливостям та рівню попередньої підготовки учнів» [4].

Екстраполюючи тлумачення принципу наступності на підручникотворення, можемо з впевненістю сказати, що він не поступається вагомістю іншим принципам.

Досліджуючи принцип наступності, ми дійшли висновку, що у підручникотворенні для закладів середньої освіти він діє на різних рівнях. Перший рівень – це наступність між підручниками з одного навчального предмета у лінійці підручників, створених для кількох класів (залежно від років вивчення). Другий рівень – це збереження наступності у підручниках, створених для різних рівнів освіти (початкова і базова середня освіта) і циклів навчання – адаптаційного циклу (5-6 класи) і базового предметного навчання (7-9 класи).

На першому рівні забезпечується необхідний зв'язок між складниками освітнього процесу впродовж усіх років вивчення хімії. Він полягає у взаємоузгодженні підходів до змістового наповнення підручників і методики опанування його учнівством. Другий рівень характеризується тим, що сформовані на попередньому етапі навчання знання, уміння й способи діяльності стають основою для подальшого пізнання природи та опанування змісту природничої освіти у наступних класах.

У новоствореному нами підручнику «Хімія. 9», навчальний матеріал корелює з попередньо засвоєним у 5 – 8 класах. Розглянемо на конкретних прикладах, яким чином.

В адаптаційному циклі навчання учнівство 5 -6 класів здобуває пропедевтичні хімічні знання, певні здатності, окремі вміння досліджувати речовини, вивчаючи інтегрований курс «Пізнаємо природу». Відтак, у підручнику «Хімія. 7» ми весь час звертаємось до набутого ними досвіду, актуалізуємо його виконанням різноманітних пізнавальних завдань. Задля цього створено та наповнено відповідним змістом рубрику «Варто пригадати, щоб нове пізнати». Це дозволяє зберегти наступність у навчанні інтегрованого курсу і навчального предмета хімії, що сукупно слугує реалізації змісту природничої освітньої галузі, підтримує інтерес учнів й учениць до вивчення хімії.

Особливістю предметного навчання хімії є опертя на попередньо сформовані хімічні знання та уміння, що повністю відповідає принципу наступності. Усвідомлюючи це, у створених нами підручниках для нової української школи-збережено рубрикацію змісту, а підручники для 8 і 9 класів доповнено рубрикою «Пригадуємо та застосовуємо». Вміщені в ній запитання і завдання дозволяють актуалізувати необхідні для вивчення нового матеріалу попередньо набуті знання, що збереглись у довготривалій пам'яті учнівства, відтворити попередньо сформовані уміння. Наприклад, у підручнику хімії для 9 класу четвертий параграф із назвою «З'ясовуємо, чому вода розчиняє речовини та який зв'язок називають водневим», вміщує такі запитання:

- Пригадай визначення поняття електронегативності.
- Які ти знаєш види хімічного зв'язку?
- Чим відрізняються йонні й аморфні речовини?
- Назви елементи «лідери» за величиною електронегативності.
- З яких структурних частинок складаються кристалічні ґратки натрій хлориду?

Цілком очевидно, що вони стосуються тих попередньо набутих у 8 класі знань та умінь, які за принципом наступності здобудуть розвиток у процесі опанування учнями навчального матеріалу цього параграфу.

За принципом наступності у рубриках «Нумо досліджувати» та «Пліч-о-пліч» у всіх наших підручниках хімії для НУШ збережено підхід до формулювання завдань і методики їх виконання учнівством. Практика навчання учнів за створеними нами підручниками доводить, що принцип наступності спрямований на цілісний розвиток особистості, оскільки сприяє формуванню ключових компетентностей, розумінню природи, розвитку наскрізного уміння навчання упродовж життя.

Дотримання принципу наступності є не формальною вимогою, а фундаментальною засадою створення для Нової української школи якісної навчальної літератури не лише з хімії, а з усіх інших предметів.

Список використаних джерел

1. Малафіїк І.В. Дидактика: навч. посіб. Київ: Кондор, 2005. 397с.
2. Про затвердження Інструктивно-методичних матеріалів для проведення експертами експертиз електронних версій проектів підручників. Наказ МОН № 1183 від 31.10.2018 року.
URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/62294/#google_vignette
3. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи: підруч. для студ. педагогічних факультетів. Київ: Генеза, 1999. 360 с.
4. Чижевський Б. Г. Сучасний підручник – основні і вимоги суспільства до нього *Проблеми сучасного підручника*: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (електронне видання), 28-29 травня 2020 р., м. Київ. К. : Педагогічна думка, 2020. С. 100-103. URL: <https://surl.li/mhoysw>

ХІМІЯ БЕЗ БАР'ЄРІВ: ОСНОВНІ ІНКЛЮЗИВНІ ФОРМИ ТА МЕТОДИ В НУШ

Кравченко І. В.

Федорівський ліцей імені Г. Т. Берегового Ланнівської сільської ради

У контексті трансформації української освітньої системи критичної актуальності набуває створення інклюзивного середовища, яке б забезпечувало гармонійний розвиток, виховання та навчання дітей з особливими освітніми потребами (ООП). Цей процес є невід'ємною частиною реформи Нової української школи (НУШ), що ґрунтується на принципах відкритості, демократизму та рівного доступу до знань для кожного.

Головна ідея інклюзії полягає у забезпеченні справедливих умов навчання для всіх учнів, незалежно від їхнього стану здоров'я, психофізіологічного розвитку чи соціального статусу. Наразі одним із ключових викликів є розробка та впровадження інноваційних методик викладання складних природничих дисциплін, зокрема хімії, щоб зробити цей предмет зрозумілим і цікавим для дітей з різними освітніми можливостями.

Хімія є фундаментальною природничою наукою, що пояснює світобудову через вивчення речовин, їхніх перетворень та практичного застосування. Оскільки ці знання є базовими для розуміння навколишнього середовища, хімія залишається обов'язковою дисципліною в системі загальної середньої освіти.